

Голові разової спеціалізованої вченої
ради ДФ 20.051.092
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
докторці юридичних наук, професорці
Юлії КЕРНЯКЕВИЧ-ТАНАСІЙЧУК

ВІДГУК

**кандидатки юридичних наук, доцентки Бутрин-Боки Наталії Степанівни
на дисертацію Остап'яка Миколи Михайловича «Спрощене позовне
провадження в цивільному судочинстві України та країнах ЄС (порівняльно-
правовий аналіз)», поданої на здобуття ступеня доктора філософії зі
спеціальності 081 «Право»**

Актуальність дисертаційного дослідження. Із отриманням України статусу країни-кандидата в члени Європейського Союзу значно зросла потреба здійснити гармонізацію національного законодавства України відповідно до нормативних стандартів Європейського Союзу, зокрема і національного законодавства, що стосується цивільного судочинства. Особлива увага звертається на спрощене судочинство та доступ осіб до правосуддя, яке зазнало новацій та змін в законодавстві України.

Науковцями країн-членів Європейського Союзу досить тривалий час приділяється увага спрощенню цивільного судочинства, позбавлення непотрібних, зайвих та рудиментних процесуальних дій, які не впливають на вирішення спору по суті, проте є непропорційними для малозначних справ. Законодавці країн-членів ЄС одні з перших почали застосовувати механізми спрощення цивільного судочинства у внутрішнє законодавство. Такий досвід є чудовим способом для порівняння національного законодавства України та країн-членів ЄС щодо встановлення закономірностей та особливостей функціонування спрощеного провадження, а також визначити ефективні та проблемні аспекти спрощеного позовного провадження в Україні. Вказане обумовлює актуальність обраної теми дисертаційного дослідження Остап'яка М. М.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана на кафедрі судочинства Навчально наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника в межах теми науково-дослідних робіт «Шляхи удосконалення способів захисту прав і законних

інтересів фізичних і юридичних осіб в умовах проведення судової реформи в Україні» (номер державної реєстрації 0110U006559).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна. Наукові положення, висновки і рекомендації, викладені в дисертації, мають достатній ступінь обґрунтованості, що засвідчує опрацювання дисертантом в повній мірі відповідного емпіричного матеріалу, нормативно-правових актів України, судової практики, наукових праць як українських, так і зарубіжних вчених. Філософсько-світоглядною основою дослідження була матеріалістична діалектика. Ґрунтовною є методологічна основа дослідження М. М. Остап'яком, який вмiло використовує широкий спектр загальнонаукових та спеціальних методів пізнання правових явищ, зокрема, історико-правовий, формально-юридичний, діалектичний, догматичний, порівняльно-правовий тощо. Варто також відмітити, що для утвердження необхідного рівня наукової новизни дисертації інформаційною та емпіричною базою дослідження стали судові рішення з окремих справ.

Дисертаційне дослідження базується на комплексному, системному підході, характеризується відповідним рівнем наукових узагальнень. Ґрунтовність та комплексність роботи виявляється у всебічному та поступовому вивченні дисертантом предмету дослідження. Таким чином, емпіричний матеріал дослідження характеризується належним рівнем репрезентативності, що позитивно вплинуло на обґрунтованість та достовірність наукових положень, рекомендацій та висновків проведеного дослідження.

Дисертація М. М. Остап'яка за своїм оформленням відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 р. (зі змінами) «Про затвердження вимог до оформлення дисертації». Структура дисертації відповідає логіці поставлених завдань, об'єкту та предмету дослідження та складається з переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що об'єднують сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Всі розділи та підрозділи за своїм змістом і висновками, перспективами подальшого дослідження і використання для розвитку доктрини цивільного права у цій сфері слід назвати вагомими і вдало викладеними, що дозволило простежити процес втілення ідей і думок автора в тексті наукової роботи, виділити найбільш обґрунтовані позиції, а також питання, які потребують подальшого доктринального дослідження.

Ознайомлення з текстом дисертаційного дослідження дає підстави для висновку, що текст дисертації в повному обсязі відповідає меті дослідження, а поставлені завдання автором успішно виконані.

У дисертації М. М. Остап'яка на підставі проведеного системного наукового дослідження висунуто і обґрунтовано низку наукових ідей та теоретично-практичних конструкцій, сукупність і достатній рівень розробки яких дозволяють кваліфікувати цю працю як завершене наукове самостійне дослідження.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів, що виносяться на захист, полягає в тому, що дисертаційна робота є першим у вітчизняній науці цивільного судочинства системним комплексним дослідженням теоретичних та практичних аспектів спрощеного позовного провадження в компаративістському розрізі законодавства України і країн-членів ЄС.

Стосовно багатьох проблем автор висловлює власну обґрунтовану точку зору, наводить додаткові аргументи на користь вже висловлених в юридичній літературі поглядів учених та практиків, до наукових концепцій яких він схиляється, а також вдається до обґрунтованої критики тих підходів дослідників, які, на його думку, є спірними.

Заслуговує на увагу та підтримку п.7 наукової новизни, в якому автор вказує про необхідність застосовувати спеціальні шаблони-форми для подачі процесуальних заяв в порядку спрощеного позовного провадження за аналогом «Європейської процедури розгляду дрібних справ» чи форм-шаблонів, які існують в країн-членів ЄС (Ірландія, Польща, Латвія, Литва, Румунія, Словенія). Сторони у справі матимуть можливість конкретніше формулювати свої вимоги, а суд в свою чергу зможе оперативніше встановлювати предмет та підставу позову. Дані шаблони-форми зберегти принципи процесуальної економії, доступ до правосуддя і пропорційності в цивільному судочинстві.

Позитивно сприймається також запропонований вперше у дисертаційній роботі підхід до визначення способів спрощення цивільного судочинства, щодо розгляду малозначних справ в країн-членів ЄС, які автор поділяє на наступні: а) чітко визначена окрема процедура в рамках загального позовного провадження розгляду цивільних справ, яка застосовується загальними судами (Україна, Естонія, Ірландія, Франція, Латвія, Польща, Словенія); б) окремий вид провадження, який застосовується спеціальними, окремими судами, які тільки розглядають цивільні справи у спрощеному порядку (Бельгія, Греція, Італія, Мальта, Нідерланди); в) спрощення окремих процесуальних дій без виокремлення окремої процедури (Австрія, Іспанія, Литва, Німеччина, Словаччина, Франція).

Автором надано наукове визначення поняття «спрощеного позовного провадження». Під «спрощеним позовним провадженням» дисертант розуміє похідну від позовного провадження з спрощеними правилами форму розгляду малозначних або справ незначної складності, з активною участю судді, та як наслідок

пришвидшується розгляд справи в суді в порівнянні із загальним позовним провадженням.

Заслуговує також на увагу розмежування автором категорій у цивільному судочинстві як «спрощена процедура» і «прискорена процедура» щодо розгляду справ у цивільному судочинстві. В основі розмежування полягає правова природа відповідних процедур, основні характеристики та мета застосування.

Серед положень, які набули подальшого розвитку, слід виділити авторський підхід щодо положення про спеціалізацію судів загальної юрисдикції, які будуть спеціалізуватися щодо розгляду відповідних категорій справ: сімейних, трудових, стягнення грошових зобов'язань в спрощеному позовному провадженні. Що в свою чергу сприятиме дотримання строків розгляду справ внаслідок вузької спеціалізації судді та досконалому володінню відповідними нормативно-правовими актами.

Висвітлений вище перелік положень не вичерпує наукових положень, які розкривають наукову новизну дисертаційного дослідження Остап'яка Миколи Михайлович, але дає можливість сформулювати бачення автора щодо окремих аспектів роботи та його уявлення щодо перспектив розвитку та удосконалення правового регулювання спрощеного позовного провадження.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження Остап'яка М. М. полягає в тому, що викладені в дослідженні положення, висновки можуть бути використані у науково-дослідній роботі для подальших наукових розробок правового регулювання спрощеного позовного провадження, цивільного судочинства загалом; у правотворчості – з метою застосування отриманих результатів для удосконалення чинних законодавчих актів, які регулюють відносини в цивільному судочинстві; у навчальному процесі – при викладанні навчальної дисципліни «Цивільне процесуальне право України», а також спеціальних дисциплін цивільно-правового циклу.

Характеристика основних положень роботи. Дисертаційна робота є логічною за своєю структурою та відповідає вимогам щодо обсягу, який зумовлений метою й завданнями дослідження.

У **Розділі 1 «Правова природа спрощеного позовного провадження у цивільному процесі»** проведено аналіз розвитку спрощення провадження та правової природи спрощеного позовного провадження в Україні та країн-членів ЄС. Автор доходить обґрунтованого висновку про те, що спрощене позовне провадження – це похідна від позовного провадження з спрощеними правилами форма розгляду малозначних або справ незначної складності, внаслідок чого зростає активність судді та пришвидшується розгляд справи в суді в порівнянні із загальним позовним провадженням (стор. 77).

Доцільно звернути увагу на важливу думку автора про те, що кожна країна в силу своїх історичних традицій закріпили спрощене позовне провадження у своїх національних цивільно-процесуальних кодексах у певних видах: 1) як чітко визначена окрема процедура в рамках загального позовного провадження розгляду цивільних справ, яка застосовується загальними судами; 2) як окрема процедура, яка застосовується спеціальними, окремими судами, які тільки розглядають цивільні справи у спрощеному порядку; 3) спрощення позовного провадження без закріплення у нормативно-процесуальних актах та наявності окремої процедури (стор. 76).

Розділ 2 «Особливості процесуального порядку розгляду справ за спрощеним позовним провадженням» охоплює два підрозділи, які присвячені порядку подання позову та власне процедурі розгляду справи в спрощеному позовному провадженню України та країн-членів ЄС.

Досить логічним та вдалим є пропозиція автора введення типових форм, які будуть обов'язковими для заповнення для подачі заяв в порядку спрощеного позовного провадження. Автор наводить перелік типових форм, як: «позовна заява», «відзив», «відповідь на відзив», «клопотання про розгляд справи без участі сторін у судовому засіданні» (стор. 137).

Важливим є висновок автора про те, що участь третіх сторін у спрощеному позовному провадженні. Треті особи, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору, повинні брати участь тільки у загальному позовному провадженні, а не в спрощеному. Позаяк справа ускладнена їхніми матеріально-правовими та процесуально-правовими інтересами і вони не можуть в повній мірі захистити свої права в спрощеному провадженні (стор. 174).

Викликають науковий інтерес та схвалення в рамках порівняння спрощеного провадження України та країн-членів ЄС класифікація процедури щодо обов'язковості застосування спрощеного механізму. Так, автор до вищезгаданого критерію виділяє три категорії: 1) обов'язкова процедура застосування в силу закону, де сторони у справі не мають право обирати вид провадження (спрощений порядок чи загальний; 2) за вибором сторін, позивача і відповідача; 3) на розсуд суду. Що також вказує на неоднаковий підхід законодавців країн-членів ЄС застосування однієї процедури у національному судочинстві (стор. 121-122).

Важливим є висновок автора про те, що запровадження в Україні Європейську процедуру розгляду дрібних позовів може запустити позитивний процес і прискорити процес гармонізації національних процесуальних правил, що є доцільним для України в рамках Євроінтеграції (стор. 151).

У **Розділі 3 «Ухвалення та порядок перегляду рішення у справах спрощеного позовного провадження»** дисертантом розглянуто особливості

винесення рішення по суті щодо справ які розглядалися в порядку спрощеного позовного провадження, а також здійснено порівняння щодо специфіки оскарження справ, які розглядалися в порядку спрощеного позовного провадження в апеляційній та касаційній інстанціях України та країн-членів ЄС.

Доцільно звернути увагу на важливу думку автора про те, дорогоцінний судовий час не повинен витрачатися на зачитування рішень у суді; вони мають бути якнайшвидше доступні у письмовій формі. Розумно відмовитися від звичаю зачитування судових рішень на судовому засіданні. У випадках, коли справа розглядалася в спрощеному позовному провадженні, можна обмежити зачитування лише заключної частини (стор. 191).

Викликає науковий інтерес висновок автора про те, що запровадження відповідних «касаційних фільтрів» для малозначних справ є цілком виваженим кроком з боку законодавця. У цей момент проблема не полягає у законодавчих обмеженнях права на подання касаційних оскаржень, а в тому, що громадське суспільство поки що не розуміє, що конкретні справи неможливо буде піддавати касаційному розгляду у майбутньому (стор. 208-209).

Науковою оригінальністю та значимістю відзначаються й інші висновки та положення дисертаційної роботи.

Дисертаційне дослідження М.М. Остап'яка підкреслює, що робота містить результати його особистих досліджень. Висновки, пропозиції та рекомендації, у тому числі й ті, що характеризують наукову новизну, одержані автором особисто.

Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело (список використаних джерел складає 277 найменувань). Варто також відзначити опрацьовану автором судову практику та джерела іноземною мовою (англійською, польською, німецькою мовами), що одночасно підкреслює достовірність зроблених висновків, а також складність проведеного автором дослідження.

Дисертаційне дослідження М. М. Остап'яка містить посилання на згадані автором у тексті джерела інформації в разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; автором дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано повну й достовірну інформацію про результати наукової діяльності, а також використані методики дослідження.

У дисертаційному дослідженні не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації та інших порушень, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконаного дослідження.

Повнота викладу положень дисертації в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Детальне ознайомлення з текстом дисертаційного дослідження

М. М. Остап'яка, опублікованими працями за темою дисертації надає можливість зробити висновок, що основні результати дисертаційного дослідження викладено у 10 наукових публікаціях, з яких: 4 наукові статті у виданнях, що входять до переліку наукових фахових видань України з юридичних наук, 3 тез доповідей на науково-практичних конференціях, та 3 статті, які додатково відображають результати дисертації.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Дисертація є самостійним науковим дослідженням, містить власні авторські висновки і практичні рекомендації. Викладені в дисертації наукові результати отримано здобувачем особисто.

За результатами аналізу тексту дисертації та публікацій не виявлено ознак академічного плагіату, елементів фальсифікації. Автор використовує посилання на свої наукові публікації, дослідження інших науковців, нормативні документи та інші джерела, що свідчить про відсутність порушення автором вимог академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи в цілому дисертаційне дослідження Миколи Михайлович Остап'яка на тему «Спрошене позовне провадження в цивільному судочинстві України та країнах ЄС (порівняльно-правовий аналіз)», варто зазначити, що окремі його положення є спірними і надають підґрунтя для подальшої наукової дискусії або потребують додаткової аргументації під час публічного захисту дисертації.

По-перше, погоджуючись із пропозицією дисертанта щодо доцільності наведення переліку критеріїв для визначення того, чи слід розглядати певну справу як незначної складності. Серед них автор виділяє а) сума позову; б) спрощений порядок розгляду; в) відсутність складних фактичних та правових питань; г) відсутність третіх осіб; г) можливість вирішення шляхом мирової угоди. Окрім цього, на розвиток такої пропозиції доцільно сформулювати положення, щодо критерії про те, які саме критерії були б основні, і наявність одного критерію дозволить розглядати справу в порядку спрощеного позовного провадження.

По-друге, потребують додаткового дослідження щодо запозичення досвіду Великої Британії в частині застосування процедури онлайн медіації у малозначних спорах в національне законодавство України. Адже онлайн медіація в спрощеному провадженні може допомогти зменшити чисельність спорів, які б перебували на розгляді у судах першої інстанції і відповідно використовували ресурси перенавантажених судів.

Проте, висловлені зауваження не торкаються концептуальних положень дисертаційного дослідження, у своїй більшості стосуються дискусійних проблем, не

применшують належного рівня дослідження і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи та на її наукову і практичну цінність.

Загальний висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.
Дисертація Остап'яка Миколи Михайлович на тему «Спрощене позовне провадження в цивільному судочинстві України та країнах ЄС (порівняльно-правовий аналіз)» за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів, повнотою опублікування матеріалів дисертації у наукових фахових виданнях відповідає спеціальності 081 «Право», вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами) та наказу МОН України №40 від 12 січня 2017 р. (зі змінами), а її автор Остап'як Микола Михайлович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право».

Опонентка:

кандидатка юридичних наук, доцентка,

доцентка кафедри цивільного права та процесу

Західноукраїнського національного університету

Наталія БУТРИН-БОКА

Підпис *Наталія Бутрин-Бок*
Завіряю: *Алла Семик*
НАЧАЛЬНИК ЗАГАЛЬНОГО ВІДДІЛУ 05.07.2024р.

